

Georg Lukács

Kritiska kommentarer till Rosa Luxemburgs kritik av ryska revolutionen

Paul Levi har känt sig föranlåten att ge ut en pamflett, som kamrat Rosa Luxemburg gjort ett utkast till i Breslaus fängelse, men som förblivit ett fragment.¹ Utgåvan kommer mitt under de häftigaste attackerna mot KPD och Tredje Internationalen; den utgör en av dessa attacker precis som avslöjandena i *Vorwärts* och Frieslands pamflett – den tjänar bara andra och djupare liggande syften. Det är inte KPD:s anseende eller förtroendet för Tredje Internationalens politik som ska krossas den här gången, utan de teoretiska grundvalarna för den bolsjevikiska organisationen och taktiken. Rosa Luxemburgs ärevärdiga auktoritet ska ställas i denna saks tjänst. Hennes postuma arbete ska utgöra teorin för likvideringen av Tredje Internationalen och dess sektioner. Därför räcker det inte med att hänvisa till det faktum, att Rosa Luxemburg senare ändrat uppfattning. Det gäller att komma underfund med i vilken utsträckning hon har rätt eller fel. Ty – rent teoretiskt – är det ju mycket möjligt, att hon skulle ha utvecklats i fel riktning under revolutionens första månader, att den förändring i hennes åsikter som kamraterna Warski och Zetkin konstaterat skulle ha gått i fel riktning. Diskussionen måste alltså framför allt utgå från de åsikter som finns uttryckta i denna pamflett, oberoende av den ståndpunkt som Rosa Luxemburg senare intagit. Och det finns desto större anledning till det, eftersom några av de här berörda motsättningarna mellan Rosa Luxemburg och bolsjevikerna framträtt i *Juniuspamfletten** Lenins kritik av denna samt till och med redan i den kritik, som Rosa Luxemburg 1904 i *Neue Zeit* riktade mot Lenins bok *Ett steg framåt, två steg tillbaka*, och delvis spelar en roll även i formuleringen av Spartakus-programmet.**

I

Det är alltså frågan om pamflettens sakliga innehåll. Men också här är principen, metoden, de teoretiska grundvalen och det allmänna omdömet om revolutionens karaktär – vilka ytterst betingar ställningstagandet till de enskilda frågorna – viktigare än ställningstagandet till den ryska revolutionens enskilda problem. Dessa har till största delen lösts under den tid som gått. Även Levi medger detta beträffande agrarfrågan. På den punkten behövs det alltså idag inte längre någon polemik. Det som nu krävs är endast att påvisa den metodologiska princip, som leder ett steg närmare det centrala problemet för dessa reflexioner, nämligen *den felaktiga bedömningen av den proletära revolutionens karaktär*. Rosa Luxemburg framhåller följande: ”En socialistisk regering som lyckats ta makten måste under alla omständigheter göra en sak, nämligen vidta åtgärder som ligger i linje med de grundläggande förutsättningarna för en senare socialistisk reform av agrarförhållandena, den måste åtminstone undvika allt som spärrar vägen för dessa åtgärder.” Och hon klandrar Lenin och bolsjevikerna för att ha försummat detta och till och med ha gjort motsatsen. Om detta vore ett isolerat påstående, skulle man kunna åberopa det faktum att kamrat Rosa Luxemburg – liksom nästan alla år 1918 – var otillräckligt underrättad om de verkliga händelserna i Ryssland. Men om vi

¹ Rosa Luxemburg, *Die russische Revolution* (Gesellschaft und Erziehung 1922). På svenska [Den ryska revolutionen](#) (1922)

* *Juniuspamfletten* hette egentligen *Die Krise der Socialdemokratie*, eller, på svenska [Socialdemokratins kris](#). Lenins kritik heter [Om Juniusbroschyren](#).

** *Spartakus-programmet* – Spartakusförbundet utgjordes av den vänsterfalang inom USPD (Tysklands oavhängiga socialdemokratiska parti) som bröt sig ur partiet och senare utgjorde kärnan i KPD. USPD hade bildats 1917 av oppositionen mot SPD:s chauvinistiska linje under krigsåren.

betraktar denna kritik insatt i hela sammanhanget av hennes framställning, inser vi genast att hon betydligt överskattat den faktiska makt, som stod bolsjevikerna till buds när det gällde formen för agrarfrågans lösning. Agrarrevolutionen var ett givet faktum, helt oberoende av bolsjevikernas vilja och till och med av proletariatets vilja. Som ett fundamentalt uttryck för sina klassintressen skulle bönderna under alla omständigheter ha delat upp jorden. Och denna fundamentala utveckling skulle ha sopat bort bolsjevikerna, om de hade motsatt sig den på samma sätt som den sopade bort mensjevikerna och socialrevolutionärerna. När det gäller agrarproblemet är den riktiga frågeställningen alltså inte, om bolsjevikernas agrarreform var en socialistisk åtgärd eller åtminstone en åtgärd som – i detta läge då revolutionens uppåttstigande krafter eftersträvade ett avgörande – pekade fram mot socialismen, utan om de starkaste krafterna (oavsett om de var ”rent” proletära eller småborgerliga, oavsett om de utvecklats i socialistisk riktning eller inte) i det sönderfallande borgerliga samhället kunde samlas mot bourgeoisien som höll på att organisera sig för kontrarevolutionen. Ty man var tvungen att ta ställning till den elementära bonderörelsen som eftersträvade uppdelning av jorden. Och detta ställningstagande kunde bara vara ett klart och entydigt ja eller nej. Antingen måste man ställa sig i spetsen för denna rörelse eller också slå ned den med vapenmakt – och i så fall skulle man naturligtvis ha blivit fången hos bourgeoisien, som med nödvändighet hade varit en allierad i denna fråga, vilket faktiskt också hände mensjevikerna och socialrevolutionärerna. Att *i detta ögonblick* ”avleda” rörelsen ”i socialistisk riktning” var otänkbart. Detta kunde och måste försökas senare. I vilken utsträckning dessa försök verkligen misslyckats (om vilket sista ordet ännu inte är sagt; det finns ”misslyckade försök” som ändå visar sig fruktbara i senare sammanhang) och vilka orsakerna till deras misslyckande var hör inte hit. Ty det som diskuteras här är bolsjevikernas beslut *i maktövertagandets ögonblick*. Och i det fallet måste man konstatera att valet för bolsjevikerna inte stod mellan en jordreform som låg i linje med socialismen och en som ledde bort från den, utan endast mellan följande alternativ: *antingen att mobilisera den fundamentala bonderesningens lösgjorda energi för den proletära revolutionen, eller att – genom att motsätta sig denna resning – leda proletariatet in i hopplös isolering och hjälpa kontrarevolutionen till seger.*

Även Rosa Luxemburg medger detta utan omsvep: ”Som politisk åtgärd för att befästa den proletära socialistiska regeringen var detta en utmärkt taktik. Men medaljen hade tyvärr två sidor, och baksidan bestod i att böndernas omedelbara övertagande av jorden inte har något gemensamt med socialistisk ekonomi.” Men när hon trots sin riktiga bedömning av bolsjevikernas *politiska taktik* låter den följas av kritik mot *deras sociala och ekonomiska handlingssätt*, så inser man redan här karaktären av hennes bedömning av den ryska proletära revolutionen: hennes *överskattning* av dess rent proletära karaktär, dvs överskattningen av såväl den yttre makt och den inre klarhet och mognad, som den proletära klassen kunde ha och faktiskt hade uppnått under revolutionens första fas. Och å andra sidan framgår samtidigt hennes *underskattning* av de icke-proletära elementens betydelse för revolutionen, underskattningen av både de icke-proletära elementen utom klassen och sådana ideologiers makt inom själva proletariatet. Och denna felaktiga bedömning av de verkliga drivkrafterna leder till den mest avgörande punkten i hennes oriktiga ståndpunkt, nämligen *till underskattningen av partiets roll* i revolutionen, till underskattningen av den medvetna politiska aktionen, i motsats till den elementära rörelse som uppstår under trycket av den ekonomiska utvecklingens nödvändighet.

II

Denna exklusiva inriktning på det principiella kommer att förefalla överdriven i många läsares ögon. För att underlätta förståelsen av dess sakliga riktighet måste vi återvända till

pamflettens enskilda problem. Rosa Luxemburgs ställningstagande i den ryska revolutionens nationalitetsfråga leder tillbaka till krigstidens kritiska diskussioner, till *Juniuspamfletten* och till Lenins kritik av denna.

Den tes som Lenin (inte enbart med anledning av *Juniuspamfletten* där den visserligen fått sitt klaraste och mest pregnanta uttryck) alltid hårdnackat bekämpade har följande lydelse: ”Under den ohämmade imperialismens tidevarv kan det inte längre finnas några nationella krig”.² Det förefaller kanske som om det endast vore frågan om en rent teoretisk motsättning. Ty vad beträffar världskrigets imperialistiska karaktär var ju Junius och Lenin fullkomligt överens. De var också överens om att även de speciella aspekterna på kriget, som tagna var för sig skulle betraktas som nationella krig, måste bedömas som helt och hållet imperialistiska företeelser på grund av deras plats i det imperialistiska komplexet som helhet (Serbien t ex och den korrekta hållning som de serbiska kamraterna intagit*) Men på det objektiva och praktiska planet ger detta genast upphov till frågor av största betydelse. För det första är en utveckling, under vilken det nationella kriget åter blir möjligt, visserligen inte sannolik men inte heller utesluten. Dess uppkomst är beroende av det tempo i vilket övergången sker från det imperialistiska krigets fas till inbördeskrigets fas. Därför är det fel att generalisera den imperialistiska karaktären av samtiden så långt att man förnekar möjligheten av nationella krig överhuvudtaget, ty därigenom skulle den socialistiske politikern eventuellt kunna hamna i en situation, i vilken han (av principfasthet) handlar reaktionärt. För det andra måste de koloniala och halvkoloniala folkens resningar ovillkorligen vara nationella krig, som de revolutionära partierna måste ge sitt oreserverade stöd och inför vilka likgiltighet vore direkt kontrarevolutionär (Serratis attityd till Kemal, t ex). För det tredje får man inte glömma att nationalistiska ideologier förblivit levande, inte bara i de småborgerliga skikten (vilkas hållning under vissa omständigheter kan vara mycket gynnsam för revolutionen), utan också i själva proletariatet och särskilt bland proletärerna i förtryckta nationer. Och deras mottaglighet för den sanna internationalismen kan inte väckas genom att teoretiskt och utopistiskt föregripa det kommande, socialistiska tillståndet under vilket det inte längre kommer att finnas några nationalitetsfrågor, utan endast genom att i *praktiken bevisa, att när proletariatet väl har segrat i en imperialistisk nation så har det också brutit imperialismens tendenser till förtryck och dragit de yttersta konsekvenserna av detta, nämligen full självbestämmanderätt ”inklusive frigörelse från den gamla staten och upprättande av en ny”*. Mot denna paroll måste visserligen proletariatet inom det förtryckta folket som komplement ställa samhörighetens och förbundets paroll. Men det är endast dessa bägge paroller tillsammans som kan hjälpa proletariatet, som genom sin segers blotta faktum ännu inte blivit kvitt sin förgiftning av kapitalistiska och nationalistiska ideologier, genom övergångens ideologiska kris. Bolsjevikernas politik i denna fråga har trots misslyckandena 1918 visat sig vara den riktiga. Ty även utan parollen full självbestämmanderätt hade Sovjetryssland efter Brest-Litovsk förlorat randstaterna och Ukraina. Men utan denna politik hade man inte kunnat återvinna vare sig det senare eller de kaukasiska republikerna m fl.

Rosa Luxemburgs kritik har på denna punkt vederlagts av historien själv. Och vi hade inte alls behövt befatta oss så utförligt med denna fråga, vars teori Lenin redan vederlagt i sin kritik av *Juniuspamfletten* /se *Mot strömmen*/, om inte samma uppfattning av den proletära revolutionens karaktär här hade framträtt som vi redan analyserat när det gällde agrarfrågan. Rosa Luxemburg förbiser också här det av ödet framtvungade valet mellan de icke ”rent” socialistiska nödvändigheter, som den proletära revolutionen till en början ställs inför. Hon förbiser nödvändigheten av att proletariatets revolutionära parti lyckas mobilisera alla (i det

² *Leitsätze aber die Aufgaben der internationalen Sozialdemokratie*, tes 5 (Futurus-Verlag), 105.

* På konferensen i Kienthal 1916 stödde de serbiska delegaterna Lenins uppfattning att krigets nationella aspekter var sekundära och att det måste vändas till ett inbördeskrig för socialismen.

givna ögonblicket) revolutionära krafter för att (i kraftmätningens ögonblick) så klart och så kraftfullt som möjligt låta revolutionen bilda front mot kontrarevolutionen. Mot de dagsaktuella kraven ställer hon ständigt principer som hör hemma under kommande stadier av revolutionen. Denna inställning utgör grundvalen för de i sista hand avgörande resonemangen i denna pamflett: de som behandlar våld och demokrati, sovjetsystem och parti. Det är därför viktigt att lära känna dessa uppfattningars verkliga natur.

III

Rosa Luxemburg ansluter sig i denna skrift till dem som mest utpräglat ogillade upplösningen av den konstituerande församlingen,* upprättandet av rådssystemet, berövandet av bourgeoisins medborgerliga rättigheter, bristen på ”frihet”, användningen av terror, etc. Vi står därmed inför uppgiften att visa vilka fundamentala teoretiska ställningstaganden som fört Rosa Luxemburg – som alltid varit den oöverträffade förkunnaren, den oförglömliga läraren och ledaren för den revolutionära marxismen – till skarp opposition mot bolsjevikernas revolutionära politik. Jag har redan antytt de viktigaste momenten i hennes bedömning av situationen. Nu måste vi gå vidare i Rosa Luxemburgs skrift för att finna den faktor som givit upphov till dessa åsikter.

Denna faktor är hennes överskattning av den historiska utvecklingens *organiska karaktär*. Rosa Luxemburg har – i sin kritik av Bernstein – på ett träffande sätt påvisat det ohållbara i ett fredligt ”inväxande” i socialismen. Hon demonstrerade övertygande utvecklingens dialektiska förlopp, den ständiga skärpningen av det kapitalistiska systemets inre motsättningar, och naturligtvis inte endast på det rent ekonomiska planet utan också beträffande relationen mellan ekonomi och politik. På ett ställe sägs det t ex klart: ”Det kapitalistiska samhällets produktionsförhållanden närmar sig de socialistiska alltmer, medan dess politiska och rättsliga förhållanden däremot reser en allt högre mur mellan det kapitalistiska och det socialistiska samhället.”³ Därmed har nödvändigheten av en våldsam, revolutionär förändring bevisats av samhällets utvecklingstendenser. Visserligen kan man redan här finna embryot till en uppfattning, enligt vilken det endast skulle vara nödvändigt för revolutionen att röja de ”politiska” hindren för den ekonomiska utvecklingen ur vägen. Men nu ställs de dialektiska motsättningarna inom den kapitalistiska produktionen i så stark belysning, att det – i detta sammanhang – endast med svårighet är möjligt att dra sådana slutsatser. Rosa Luxemburg bestrider inte heller våldets nödvändighet vad den ryska revolutionen beträffar. ”Socialismen har” – säger hon – ”till förutsättning en rad våldsåtgärder – mot egendom osv” liksom det ju också senare i Spartakus-programmet erkänns att ”proletariatets revolutionära våld måste mobiliseras mot den borgerliga kontrarevolutionens våld”.⁴

Men detta erkännande av våldets roll gäller bara det negativa, undanröjandet av hindren, och absolut inte själva det sociala uppbyggnadsarbetet. Socialismen låter sig inte ”dekreteras”, införas genom ukaser”. ”Det socialistiska samhällssystemet”, säger Rosa Luxemburg, ”bör och kan bara vara en historisk produkt, framvuxen ur den egna erfarenhetens skola som, precis som den organiska naturen av vilken den ytterst är en del, har för vana att alltid tillsammans med ett verkligt socialt behov också frambringa medlen för dess tillfredsställelse, tillsammans med problemet också dess lösning.”

Jag vill inte dröja vid den egendomligt icke-dialektiska karaktären av denna tankegång hos den annars så framstående dialektikern Rosa Luxemburg. Låt oss endast i förbigående påpeka

* *den konstituerande församlingen* – Den nationalförsamling som valdes i november 1917 och där socialrevolutionärerna fick stor majoritet.

³ *Soziale Reform oder Revolution?* (Vulkan-Verlag), 21. På svenska: [Sociala reformer eller revolution?](#)

⁴ *Bericht über den Gründungsparteitag der KPD*, 53.

att ett strängt motsatsförhållande, ett mekaniskt skiljande mellan det ”positiva” och det ”negativa”, mellan ”förstörelse” och ”uppbyggnad”, är en direkt motsägelse av revolutionens faktum. Ty i proletärstatens revolutionära åtgärder, särskilt omedelbart efter maktövertagandet, är det omöjligt att ens begreppsmässigt, för att inte tala om i praktiken skilja det positiva från det negativa. Ty kampen mot bourgeoisien, erövrandet av dess kontroll över den ekonomiska klasskampens maktmedel sammanfaller – särskilt i revolutionens början – med de första försöken att organisera ekonomin. Att dessa första försök senare måste korrigeras avsevärt är självklart. Även de senare organisationsformerna kommer emellertid att så länge klasskampen varar – alltså ganska länge – bevara denna ”negativa” kampkaraktär, denna tendens till förstörelse och förtryck. De ekonomiska formerna för de kommande, segerrika proletära revolutionerna i Europa må bli aldrig så olika den ryska, men det förefaller ändå mycket osannolikt att ”krigskommunismens” stadium (som Rosa Luxemburgs kritik gäller) skulle kunna undgå helt och hållet och i varje avseende.

Men ännu viktigare än denna historiska aspekt på den just citerade passagen är den metod som den avslöjar. Här uppenbaras nämligen en tendens, som man kanske klarast skulle kunna karakterisera med benämningen *det ideologiska inväxandet i socialismen*. Jag vet att Rosa Luxemburg var en av de första som gjorde oss uppmärksamma på motsatsen, på den krisbetonade och av motgångar tyngda övergången från kapitalism till socialism.⁵ Inte heller i denna skrift saknas avsnitt med liknande innebörd. Om jag ändå talar om en sådan tendens, så ger jag den naturligtvis inte alls något slags opportunistisk innebörd, som om Rosa Luxemburg skulle ha föreställt sig revolutionen så, att den ekonomiska utvecklingen leder proletariatet så långt att det – så snart det uppnått tillräcklig ideologisk mognad – bara behöver skörda frukterna av denna utveckling och faktiskt bara använda våld för att röja undan ”politiska” hinder. Rosa Luxemburg var fullt på det klara med revolutionsperiodens nödvändiga bakslag, korrigeringar och misstag. Hennes tendens att överskatta det organiska elementet i utvecklingen kommer endast till uttryck i den – dogmatiska – övertygelsen att ”alltid tillsammans med ett verkligt socialt behov också ... medlen för dess tillfredsställelse” frambringas, ”tillsammans med problemet också dess lösning”.

Denna *överskattning av revolutionens spontana, elementära krafter*, speciellt inom den klass vars historiska uppgift är att leda denna, bestämmer hennes ställningstagande till den konstituerande församlingen. Hon anklagar Lenin och Trotskij för att ha en ”schematisk, rigid uppfattning”, eftersom de av den konstituerande församlingens sammansättning dragit slutsatsen, att den var oduglig som organ för den proletära revolutionen. Hon utbrister: ”Hur strider inte detta mot all historisk erfarenhet! Denna visar oss tvärtom att folkstämningens levande fluidum alltid omger de representativa organen, tränger in i dem, leder dem.” Och på ett tidigare ställe stöder hon sig faktiskt på de engelska och franska revolutionernas erfarenheter beträffande förändringar av de parlamentariska församlingarna. Hon har fullkomligt rätt när hon konstaterar detta faktum, men hon betonar inte tillräckligt starkt att dessa ”förändringar” till sitt väsen var slående lik – upplösningen av den konstituerande församlingen. De revolutionära organisationerna av de på den tiden starkast progressiva elementen inom revolutionen (”soldatråden” inom den engelska armén, parissektionerna etc.) *avlägsnade nämligen alltid de hämmande elementen med våld ur den parlamentariska representationen* och förändrade på detta sätt församlingen, så att den stod i överensstämmelse med revolutionens aktuella nivå. *I en borgerlig revolution* kunde sådana förändringar för det mesta endast bestå av förskjutningar inom den borgerliga klassens kamporgan, parlamentet. Men den våldsamma stegring som de utomparlamentariska (halvproletära) elementens inflytande erfar under den stora franska revolutionen i jämförelse med den engelska är synnerligen anmärkningsvärd. Den ryska revolutionen 1917 leder – via etapperna 1871 och 1905 – till att

⁵ *Soziale Reform oder Revolution?* 47.

denna kvantitativa stegring slår över i en kvalitativ förändring. Sovjeterna – de mest progressiva elementens organisationer inom revolutionen – har denna gång inte längre nöjt sig med att ”rensa” konstituerande församlingen från alla andra partier än bolsjevikerna och socialrevolutionärernas vänsterfalang (vilket Rosa Luxemburg på grundval av sina egna analyser inte borde ha någonting att invända mot), utan har satt sig själv i dess ställe. Av de proletära (och halvproletära) organen för kontroll och radikaliserings av den borgerliga revolutionen har det alltså blivit regerande kamporganisationer för det segerrika proletariatet.

IV

Men detta ”språng” vägrar nu Rosa Luxemburg bestämt att ta. Och detta inte enbart därför att hon allvarligt underskattar den abrupta, våldsamma, ”oorganiska” karaktären av dessa förändringar av tidigare parlamentariska församlingar, utan *därför att hon inte erkänner sovjetformen som övergångstidens kamp- och regeringsform, som form för kampen om och framtvängandet av socialismens förutsättningar.* I sovjeterna ser hon snarare ”överbyggnaden” för den epok av social och ekonomisk utveckling, under vilken en omvandling med socialistisk innebörd redan till största delen fullbordats. ”Det är en orimlighet att beteckna rösträtten som en utopisk och från den sociala verkligheten lösgjord fantasiprodukt. Och just därför är det inget allvarligt verktyg för proletariatets diktatur. Den är en anakronism, ett föregripande av den rättsliga situation, som är på sin plats när socialismens ekonomiska basis redan är färdig, men inte under den proletära diktaturens övergångsperiod.”

Här tangerar Rosa Luxemburg med den oförskräckta konsekvens, som är typisk för henne även när hon misstar sig, ett av de viktigaste problemen för den teoretiska bedömningen av övergångsperioden. Det gäller den roll som tillkommer staten (sovjeterna i egenskap av det segerrika proletariatets statsform) i den ekonomiska och sociala omvandlingen av samhället. Är det här endast frågan om en social situation, som frambragts av de ekonomiska drivkrafterna – vilka verkar bortom medvetandet och på sin höjd avspeglar sig i ett ”falskt” medvetande – och som efteråt sanktioneras och beskyddas av den proletära staten, dess rättsordning etc, eller tillkommer det proletariatets organisationsformer en *medvetet bestämmande* funktion i det ekonomiska uppbyggnadsarbetet under övergångsperioden? Visserligen bevarar Marx tes ur *Kritik av Gotha-programmet*, nämligen att ”rätten aldrig kan stå högre än samhällets ekonomiska gestaltning”, sin oinskränkta giltighet. Men av detta följer inte att *den proletära statens sociala funktion* och följaktligen dess ställning inom det proletära samhällssystemet som helhet *skulle vara densamma som den borgerliga statens i det borgerliga samhället.* I ett brev till Konrad Schmidt definierar Engels den senare på ett i huvudsak negativt sätt. Staten kan stimulera en utveckling som redan kommit igång, den kan motverka denna eller ”avleda den från vissa riktningar och befrämja andra”. ”Men det är klart” – tillfogar han – ”att den politiska makten i det andra och tredje fallet kan göra den ekonomiska utvecklingen stor skada och leda till ett massivt slöseri med energi och material.”⁶ Man måste alltså fråga sig om den proletära statens ekonomiska och sociala funktion är densamma som den borgerliga statens. Kan den bara – i bästa fall – påskynda eller fördröja en ekonomisk utveckling som är oberoende (dvs *fullständigt primär i förhållande till staten*)? Det är klart att svaret på Rosa Luxemburgs invändning mot bolsjevikerna beror på hur denna fråga besvaras. Om svaret blir jakande har Rosa Luxemburg rätt: den proletära staten (sovjetsystemet) kan endast uppstå som ideologisk ”överbyggnad” *efter och till följd av den ekonomiska och sociala omvälvning som redan ägt rum.*

Men situationen blir helt annorlunda, om vi betraktar den proletära statens funktion, när det gäller att lägga grunden för ekonomins socialistiska och alltså medvetna organisation. Ingen

⁶ *Dokuments des Sozialismus*, II, 67-68.

(och allra minst Rysslands KP) inbillar sig, att man helt enkelt skulle kunna ”dekretera” socialismen. Grundvalarna för den kapitalistiska produktionsformen och därmed den ”naturlagsenliga nödvändighet” som automatiskt härskar har inte alls skaffats ur världen av det faktum, att proletariatet gripit makten och inte ens genom det institutionella förverkligandet av en aldrig så vittgående socialisering av produktionsmedlen. Men deras avlägsnande och ersättande genom socialismens medvetet organiserade ekonomiska system får inte uppfattas endast som en långvarig process, utan snarare som en hård kamp som måste föras medvetet. Steg för steg måste ”nödvändighetens” mark *erövr*as. Varje överskattning av situationens mognad och proletariatets makt, varje underskattning av de fiendliga krafternas våldsamt får betalas dyrt i form av kriser och bakslag, av ekonomiska utvecklingslinjer som ovillkorligen leder tillbaka till en punkt bakom utgångsläget. Men det vore också ett misstag att av insikten om, att bestämda och ofta mycket snäva gränser dragits upp för proletariatets makt och för möjligheten att medvetet reglera det ekonomiska systemet, dra slutsatsen att socialismens ”ekonomi” på något sätt skulle genomföras av sig själv, dvs – liksom under kapitalismen – genom sina drivkrafter blindas ”lagbundenhet”. ”Engels menar absolut inte” – säger Lenin i sin kommentar i brevet till Kautsky den 12 september 1891 – ”att det ”ekonomiska” av sig självt omedelbart skulle röja alla svårigheter ur vägen ... Politikens anpassning till ekonomin kommer oundvikligen att äga rum, men inte på en gång, inte enkelt och utan svårigheter, inte heller kommer det att ske omedelbart?”⁷ En medveten och organiserad reglering av det ekonomiska livet kan endast förverkligas på ett medvetet sätt, och organet för dess realisering är just den proletära staten, sovjetsystemet. Sovjeterna är alltså ”ett föregripande av den rättsliga situationen under en senare fas av klassfördelningen, men trots detta är de inte någon tom och svävande utopi, utan tvärtom *det enda medel som är i stånd att någon gång förverkliga denna föregripna situation*. Ty socialismen skulle aldrig komma till stånd ”av sig själv”, driven av det naturlagsbundna i den ekonomiska utvecklingen. Kapitalismens naturlagsbundenhet leder visserligen ovillkorligen till dess sista kris, men vid slutet av *dess* bana skulle förintandet av all civilisation stå, ett nytt barbari.

Just detta är den djupaste skillnaden mellan den borgerliga och den proletära revolutionen. De borgerliga revolutionernas lysande framåtstormande väsen har sin sociala grundval i det faktum, att de i ett samhälle, vars feodala och absolutistiska struktur är *djupt underminerad av den redan kraftigt utvecklade kapitalismen, drar de politiska, statliga och rättsliga konsekvenserna av en ekonomisk och socialutveckling, som till stor del redan fullbordats*. Det verkligt revolutionära elementet är emellertid den ekonomiska omvandlingen av den feodala produktionsordningen till en kapitalistisk, och det vore teoretiskt fullt tänkbart, att *denna utveckling fullbordades utan en borgerlig revolution*, utan en politisk omvandling genomförd av den revolutionära bourgeoisien, och att vad som inte eliminerats av den feodala och absolutistiska strukturen genom ”revolutioner uppifrån” bryter samman ”av sig självt” under den redan fullt utvecklade kapitalismens tryck. (Den tyska utvecklingen motsvarar delvis detta schema.)

Det är visserligen sant att även en proletär revolution vore otänkbar, om dess ekonomiska förutsättningar och villkor inte redan frambragts i det kapitalistiska samhällets sköte av den kapitalistiska produktionsutvecklingen. Men den oerhörda skillnaden mellan de bägge utvecklingstyperna ligger i *att kapitalismen som ekonomiskt system redan utvecklats inom feodalismen och samtidigt krossat denna*, medan det vore en fantastisk utopi att föreställa sig att något i socialistisk riktning skulle kunna uppstå inom kapitalismen, annat än å ena sidan *de objektiva ekonomiska förutsättningarna för socialismens möjlighet*, vilka emellertid inte förrän efter och till följd av kapitalismens störtande kan omvandlas till verkliga element av den socialistiska produktionsordningen, och å andra sidan proletariatets utveckling som klass.

⁷ Lenin–Sinovjev, *Gegen den Strom*, 409.

Som exempel kan man nämna den utveckling, som manufakturen och det kapitalistiska arrendesystemet genomgick, medan den feodala samhällsordningen ännu existerade. Dessa hade i själva verket endast behov av att de rättsliga barriärerna för deras fria utveckling röjdes ur vägen. Kapitalets koncentration i karteller, trustar, osv, utgör däremot en visserligen oundgänglig förutsättning för den kapitalistiska produktionsordningens förvandling till en socialistisk, men även en aldrig så högt utvecklade kapitalistisk koncentration förblir också på det ekonomiska planet kvalitativt annorlunda än en socialistisk organisation, och slår varken över i denna "av sig själv" eller låter sig omvandlas med "rättsliga" medel inom ramen för det kapitalistiska samhället. Det tragikomiska misslyckandet av alla "socialiseringsförsök" i Tyskland och Österrike är väl ett tillräckligt klart bevis för det senare.

Denna motsats förnekas inte av det faktum att det är *en långvarig och smärtsam process* i denna riktning som efter kapitalismens fall tar sin början. Tvärtom, det vore ett fullkomligt icke-dialektiskt och ohistoriskt betraktelsesätt, om man av konstaterandet att socialismen endast kan förverkligas som *medveten omvandling av hela samhället* härledde kravet, att detta måste ske på en gång och inte genom en process. Denna process är emellertid *kvalitativt* skild från det feodala samhällets omvandling till det borgerliga. Och just denna kvalitativa skillnad kommer klarast till uttryck i den kvalitativt annorlunda funktion, som i revolutionen tillkommer staten – vilken därför som Engels säger "inte längre är någon stat i egentlig mening" – och i den kvalitativt annorlunda relationen mellan politik och ekonomi. Denna skillnad framstår i tydlig dager redan genom det medvetande om staten, som kännetecknar den proletära revolutionen i motsats till dess ideologiska förklädnad i borgerliga revolutioner, det *förutseende* och förvandlande medvetandet hos proletariatet i motsats till den kunskap som hos bourgeoisien med nödvändighet kommer *post festum*. Detta har Rosa Luxemburg inte förstått i sin kritik av den konstituerande församlingens ersättande med sovjeterna: *hon föreställer sig den proletära revolutionen under de borgerliga revolutionernas strukturella former*

V

Den skarpa motsättningen mellan "organisk" och dialektisk, revolutionär bedömning av situationen kan föra oss ännu djupare in i Rosa Luxemburgs tankegångar, nämligen till problemet rörande partiets roll i revolutionen och därmed till hennes inställning till den bolsjevikiska partiuppfattningen och dennas taktiska och organisatoriska konsekvenser.

Motsättningen mellan Lenin och Luxemburg går ganska långt tillbaka i tiden. Det är välbekant att Rosa Luxemburg under den första striden rörande organisationsfrågor mellan mensjeviker och bolsjeviker tog ställning mot de senare. Hennes opposition mot dessa var inte av politisk och taktisk art, utan låg helt på det organisatoriska planet. I nästan alla taktiska frågor (masstrejken, bedömningen av 1905 års revolution, imperialismen, kampen mot det kommande världskriget osv) gick Rosa Luxemburg och bolsjevikerna på samma linje. I Stuttgart* t ex företrädde hon bolsjevikerna just i den avgörande frågan om krigsresolutionen. Ändå är denna motsättning av långt mindre tillfällig art, än alla dessa politiska och taktiska överensstämmelser kan ge intryck av, även om man å andra sidan inte av detta får dra slutsatsen att deras vägar helt och hållet skiljs. Motsättningen mellan Lenin och Rosa Luxemburg bestod alltså i följande alternativ: skulle kampen mot opportunisten – beträffande vilken de var politiskt och principiellt eniga – vara en *intellektuell kamp inom* proletariatets revolutionära parti, eller skulle denna kamp avgöras på det *organisatoriska* planet? Rosa Luxemburg bekämpar den senare uppfattningen. För det första, därför att hon ser

* Stuttgart - Andra Internationals kongress 1907 antog en resolution att krigsförklaring skulle besvaras med arbetsnedläggelse i alla berörda länder.

en överskattning i den centrala roll, som bolsjevikerna tillskriver de organisatoriska frågorna som garanter för arbetarrörelsens revolutionära anda. Hon är tvärtom av den uppfattningen, att den verkligt revolutionära principen uteslutande står att söka i massornas elementära spontanitet. De centrala partiorganisationerna har alltid en konservativ, hämmande effekt på dessa. Hon tror att en verkligt genomförd centralisering endast skulle öka ”splittringen mellan de framåtstormande massorna och den tvekande socialdemokratin”.⁸ För det andra betraktar hon själva organisationsformen som något som vuxit fram, inte något som ”skapats”. ”I den socialdemokratiska rörelsen är även organisationen ... en historisk produkt av klasskampen, till vilken socialdemokratin *endast tillför det politiska medvetandet*”.⁹ Och denna uppfattning vilar i sin tur på *hennes helhetsuppfattning av den revolutionära rörelsens förutsägbara förlopp*, en uppfattning vars praktiska konsekvenser vi redan mött i kritiken av den bolsjevikiska jordreformen och självbestämmanderättens paroll. Hon säger: ”Satsen att socialdemokratin är en företrädare för proletarietets klass men på samma gång en företrädare för hela samhällets progressiva intressen och för alla förtryckta offer för den borgerliga samhällsordningen ska inte enbart tolkas så, att alla dessa intressen finns idémässigt sammanfattade i socialdemokratins program. Denna sats besannas genom den historiska utvecklingen, i kraft av vilken socialdemokratin också som *politiskt parti* så småningom blir tillflyktsort för så vitt skilda otillfredsställda element, att den verkligen blir folkets parti gentemot en försvinnande minoritet av den härskande bourgeoisien.”¹⁰ Det framgår av detta att revolutionens och kontrarevolutionens fronter, enligt Rosa Luxemburgs uppfattning, så småningom uppstår ”organiskt” (till och med innan revolutionen själv blivit aktuell), och att *partiet blir den organisatoriska samlingspunkten för alla skikt som under utvecklingens lopp satts i rörelse mot bourgeoisien*. Det gäller endast att hindra klasskampstanken från att urvattnas och utsättas för småborgerligt inflytande. Mot detta kan och bör också den organisatoriska centraliseringen vara en hjälp, men endast i den meningen att den ”blott är ett yttre maktmedel, med vars hjälp den faktiskt existerande revolutionära och proletära majoriteten inom partiet kan utöva sitt tongivande inflytande”.¹¹)

Rosa Luxemburg utgår alltså å ena sidan från, att arbetarklassen kommer att träda in i revolutionen sammansvetsad och enhetligt revolutionär, utan att vara smittad och vilseförd av det borgerliga samhällets demokratiska illusioner,¹² och å andra sidan tycks hon anta att de småborgerliga skikt i det borgerliga samhället, som i sin sociala existens är dödligt hotade av det ekonomiska lägets revolutionära tillspetsning, även partimässigt och organisatoriskt kommer att förena sig med det kämpande proletariet. Om detta antagande är riktigt, så leder det uppenbarligen till förkastandet av den bolsjevikiska uppfattningen av partiet, vars politiska grundval just är insikten om att proletarietet måste leda revolutionen, visserligen *i förbund* men inte i organisatorisk enhet med de andra skikt som bekämpar bourgeoisien, och att proletarietet ovillkorligen måste råka *i motsättning till vissa proletära skikt*, som kämpar mot det revolutionära proletarietet på bourgeoisiens sida. Man får ju inte glömma, att orsaken till den första brytningen med mensjevikerna inte bara var frågan om organisationsstatuterna, utan också problemet beträffande alliansen med den ”progressiva” bourgeoisien (vilket i praktiken bl a betydde att prisge den revolutionära bonderörelsen), frågan om koalition med denna bourgeoisie för att genomföra och säkra den borgerliga revolutionen.

Nu står det klart varför Rosa Luxemburg *måste gå andra vägar, när det gällde bedömningen av opportunistens fara och följaktligen också när det gällde metoden att bekämpa den*, trots

⁸ *Neue Zeit*, XXII, vol. 2, 491.

⁹ *Ibid.*, 486 (kursiverat av mig).

¹⁰ *Ibid.*, 533-34.

¹¹ *Ibid.*, 534.

¹² *Massenstreik* (2: a upplagan), 51. Svenska: [Masstrejk, parti och fackföreningar](#)

att hon i alla politiska och taktiska frågor stod enig med bolsjevikerna mot deras opportunistiska motståndare, och trots att hon alltid varit inte bara den som ivrigast och mest in-
trängande, utan också djupast och grundligast demaskerat opportunismen. Ty om kampen mot opportunisten uppfattas uteslutande som en intellektuell kamp inom partiet, så måste den självfallet föras så att hela tonvikten faller på att övertyga opportunistens anhängare, på att uppnå en majoritet inom partiet. Det är naturligt att kampen mot opportunisten på detta sätt upplöses *i en rad isolerade strider*, i vilka gårdagens allierade kan vara dagens motståndare och vice versa. En kamp mot opportunisten som riktning kan inte utkristalliseras på det sättet: den ”intellektuella stridens” område ändras från fråga till fråga och därmed ändras också sammansättningen av de kämpande grupperna. (T ex Kautskys hållning i kampen mot Bernstein och i debatten om masstrejken, Pannekoeks ståndpunkt i den senare frågan och i debatten om ackumulationen, Lenschs hållning i samma fråga och hans inställning under kriget etc.) Detta oorganiserade förlopp förmådde visserligen inte fullständigt hindra uppkomsten av en höger, center och vänster även i de icke-ryska partierna. Men den blott tillfälliga karaktären av dessa sammanslutningar förhindrade en intellektuellt och organisatoriskt (alltså partimässigt) klar utveckling av dessa motsättningar och måste därför ovillkorligen leda till helt falska grupperingar, som sedan de en gång ändå fått fast organisatorisk form blivit allvarliga hinder för klarsyntheten inom arbetarklassen (t ex Ströbel i gruppen kring *Internationale*, ”pacifismen” som skiljemoment i förhållande till högerelementen, Bernstein i USPD, Serrati i Zimmerwald, Klara Zetkin vid den Internationella kvinnokonferensen). Denna fara stegrades ytterligare genom att den oorganiserade, rent intellektuella kampen mot opportunisten mycket lätt – eftersom partiapparaten i mellan- och västeuropa för det mesta var i händerna på högern eller centern – kunde bli och ofta blev en kamp mot partiformen överhuvudtaget (som hos Pannekoek, Rühle, m fl.).

Denna fara var visserligen inte klart synlig vid tiden för den första debatten mellan Lenin och Luxemburg eller omedelbart därefter, åtminstone inte för dem som var ur stånd att kritiskt använda erfarenheterna från den första ryska revolutionen. Men att Rosa Luxemburg, fastän hon hörde till de bästa kännarna av just ryska förhållanden, i allt väsentligt intog den icke-ryska vänsterns ståndpunkt, vilken huvudsakligen hade rekryterats från de skikt av arbetarrörelsen, som inte förfogade över någon praktisk revolutionär erfarenhet, kan endast förstås utifrån hennes ”organiska” *helhetsuppfattning*. Efter det som hittills sagts, måste det vara uppenbart, varför hon i sin – för övrigt mästertliga – analys av masstrejksrörelsen under den första ryska revolutionen överhuvudtaget inte talar om mensjevikernas roll i de politiska rörelserna under dessa år. Hon insåg klart de taktiska och politiska farorna i varje opportunistisk hållning och bekämpade dem häftigt. Men hon var av den åsikten, att sådana glidningar mot höger måste elimineras – på något sätt spontant – av arbetarrörelsens ”organiska” utveckling, och att de också skulle komma att elimineras. Därför avslutar hon sin polemiska artikel mot Lenin med orden: ”Och låt oss slutligen uppriktigt erkänna, att felsteg som en verkligt revolutionär arbetarrörelse begår historiskt sett är ojämförligt mycket fruktbarare och värdefullare än ofelbarheten hos den allra bästa ”centralkommitté.”¹³

VI

I och med världskrigets utbrott, i och med inbördeskrigets aktualitet har denna fråga, som på den tiden var ”teoretisk”, blivit en praktisk och brännande fråga. *Det organisatoriska problemet slog över i ett taktiskt och politiskt problem*. Mensjevismens problem har blivit den proletära revolutionens ödesfråga. Den imperialistiska bourgeoisieens motståndslösa seger över hela Andra Internationalen under mobiliseringsdagarna 1914 och möjligheten att fördjupa och

¹³ *Neue Zeit*, XXII, vol. 2, 535.

befästa segern under världskriget, kunde omöjligtvis uppfattas och bedömas som en ”olycka” eller som enbart en följd av ”förräderi” etc. Om arbetarrörelsen ville återhämta sig från detta nederlag och till och med utnyttja det som grundval för kommande segerrika strider, *så var det oundgängligen nödvändigt att förstå detta misslyckande, detta ”förräderi” insatt i arbetarrörelsens historiska sammanhang och se socialchauvinismen, pacifismen osv som konsekventa vidareutvecklingar av opportunisten som riktning.*

Denna kunskap är ett av de främsta och omistliga resultaten av Lenins verksamhet under världskriget. Och hans kritik av *Juniuspamfletten* börjar just på denna punkt, nämligen avsaknaden av en diskussion av opportunisten som riktning. Visserligen var *Juniuspamfletten* och före denna *Internationale* också full av *teoretiskt riktig polemik* mot den förrädiska högern och den vacklande centern inom den tyska arbetarrörelsen. Men denna polemik förblev teoretisk och propagandistisk, inte organisatorisk, eftersom den ständigt var besjälad av tron, att det endast rörde sig om ”meningsskiljaktigheter” inom proletariats revolutionära parti. Det organisatoriska krav som uttrycks i de teser som tillfogats *Juniuspamfletten* är visserligen att en ny internationell grundas (teserna 10-12). Men detta krav hänger i luften: de intellektuella och därmed organisatoriska medlen för dess förverkligande saknas.

Det organisatoriska problemet slår här över i ett politiskt problem för hela det revolutionära proletariats. Alla arbetarpartiers bankrutt inför världskriget måste förstås som ett världshistoriskt faktum, dvs som en nödvändig konsekvens av arbetarrörelsens tidigare historia. Det faktum, att ett inflytelserikt ledarskikt inom arbetarpartierna nästan utan undantag öppet ställt sig på bourgeoisie's sida, att en annan del stått i hemligt, icke erkänt förbund med denna – *och att det för bägge varit intellektuellt och organisatoriskt möjligt att på samma gång behålla de avgörande skikten inom proletariats under sin ledning, måste tas till utgångspunkt för bedömningen av situationen och av det revolutionära arbetarpartiets uppgift.* Man måste klart inse, att under den gradvisa formeringen av inbördeskrigets två fronter kommer proletariats i början att gå till strid delat och inom sig splittrat. Denna splittring kan inte skaffas ur världen genom diskussioner. Det är en fåfång förhoppning att räkna med, att även dessa ledarskikt skulle kunna ”övertygas” om de revolutionära uppfattningarnas riktighet, att arbetarrörelsen alltså ”organiskt”, ”inifrån” skulle kunna återställa sin revolutionära enighet. Följande problem uppstår: hur ska den stora massan inom proletariats – som är *instinktivt* revolutionär, men som ännu *inte kommit till klart medvetande* – kunna ryckas undan denna ledning? Och det är klart att just den ”organiska” och teoretiska karaktären av diskussionen i det längsta tillåter mensjevikerna och gör det så enkelt som möjligt för dem att inför proletariats maskera det faktum, att de i den avgörande stunden står på bourgeoisie's sida. Innan den del av proletariats, som spontant reser sig mot denna hållning hos sina ledare och söker efter en revolutionär ledning, har *samlats organisatoriskt*, innan de sålunda uppkomma, verkligt revolutionära partierna och grupperna genom sina *aktioner* (för vilka *egna revolutionära partiorganisationer* är oundgängligen nödvändiga) lyckats vinna de stora massornas förtroende och rycka dem undan opportunisternas ledning, kan det inte bli tal om inbördeskrig, trots att den totala situationen är varaktigt och i stigande grad objektivt revolutionär.

Och objektivt sett är världsläget varaktigt och i stigande grad revolutionärt. Det är ingen annan än Rosa Luxemburg som i sin klassiska bok, *Akkumulation des Kapitals* – till stor skada för den revolutionära rörelsen ännu inte tillräckligt känd och använd – har lagt grundvalen för kunskapen om situationens objektivt revolutionära väsen. Det är just genom att visa hur kapitalismens utveckling innebär upplösningen av de skikt, som varken är kapitalister eller arbetare, som hon *tillhandahåller den sociala och ekonomiska teorin för bolsjevikernas revolutionära taktik gentemot de icke-proletära skikten av de arbetande.* Hon visar att denna upplösningsprocess måste anta allt våldsammare former, ju mer utvecklingen närmar sig den

punkt där kapitalismen fullbordas. Allt större skikt lösgör sig från det borgerliga samhällets skenbart solida byggnad, sprider förvirring i bourgeoisiens led och utlöser rörelser, som (utan att i och för sig ha en socialistisk tendens) genom den våldsamt med vilken de bryter fram avsevärt kan påskynda socialismens förutsättning, dvs bourgeoisiens fall.

I denna situation, i vilken det borgerliga samhället alltmera upplöses och proletariatet – med eller mot sin vilja – drivs mot revolutionen, *har mensjevikerna öppet eller i hemlighet gått över till bourgeoisiens läger*. De befinner sig i den fientliga fronten mot det revolutionära proletariatet och de övriga skikt (eller eventuellt folk) som instinktivt rest sig. Men i och med insikten om detta faktum har grundvalen för *Rosa Luxemburgs uppfattning om revolutionens utveckling*, på vilken hon konsekvent byggt sin opposition mot bolsjevikernas organisationsform, *störtat samman*. De nödvändiga konsekvenserna av denna kunskap, vars djupaste ekonomiska grundval Rosa Luxemburg själv lagt i *Akkumulation des Kapitals* och vars klara formulering hon på många ställen i *Juniuspamfletten* bara var ett steg ifrån (vilket också Lenin framhäver), har hon emellertid ännu inte dragit i sin kritik av den ryska revolutionen. Hon tycks till och med 1918, till och med efter erfarenheterna av den första revolutionsperioden i Ryssland fortfarande ha intagit den gamla attityden till mensjevismens problem.

VII

Detta förklarar hennes försvar av ”rätten till frihet” gentemot bolsjevikerna. ”Frihet” – säger hon – ”är alltid frihet för dem som tänker annorlunda”. Det är alltså frihet för de andra ”strömningarna” inom arbetarrörelsen, för mensjeviker och socialrevolutionärer. Det är klart att det för Rosa Luxemburgs del aldrig var frågan om det banala försvaret av den ”allmänna” demokratin. Hennes ställningstagande är snarare även på denna punkt endast en följdriktig konsekvens av hennes felaktiga värdering av krafternas gruppering under revolutionens aktuella stadium. Ty en revolutionärs ställningstagande till de s. k. frihetsproblemen under den proletära diktaturens period bestäms i sista hand uteslutande av följande ståndpunkt: *betraktar han mensjevikerna som revolutionens fiende, eller som en ”strömning” bland revolutionärer* som i enskilda taktiska, organisatoriska frågor etc är ”av en annan mening”.

Allt vad Rosa Luxemburg säger om kritikens nödvändighet, om offentlig kontroll osv, skulle varje bolsjevik och Lenin framför allt – vilket också Rosa Luxemburg framhäver – skriva under. Men det viktiga är hur detta förverkligas, *hur ”friheten”* (och allt som hör samman med den) *ska få en revolutionär och inte kontrarevolutionär funktion*. Otto Bauer, en av bolsjevikernas intelligentaste vedersakare, var ganska klart medveten om detta problem. Han bekämpar den bolsjevikiska statsinstitutionens ”odemokratiska” väsen inte endast med abstrakt naturrättsliga argument à la Kautsky, utan med motiveringen att sovjetssystemet skulle förhindra klassernas ”reella” maktgruppering i Ryssland, förhindra att bönderna gör sig gällande och i stället dra dem med i proletariatets politiska släptåg. Och därmed vittnar han själv – mot sin vilja – om den revolutionära karaktären av det bolsjevikiska ”frihetsförtrycket”.

Överskattandet av den revolutionära utvecklingens organiska karaktär tvingar nu Rosa Luxemburg till de mest uppenbara självmotsägelser. På samma sätt som Spartakusprogrammet ännu utgjorde den teoretiska grundvalen för centerns hårklyverier om skillnaden mellan ”terror” och ”våld”, för förkastandet av den förra och bejakandet av det senare, så uppställs som paroll i denna pamflett av Rosa Luxemburg den holländska och KAP-mässiga motsättningen mellan partiets diktatur och klassens diktatur. Det är visserligen sant, att när två skilda personer gör samma sak (och särskilt när två skilda personer säger samma sak), så betyder det inte samma sak. Men i föregripandet av senare utvecklingsfaser råkar också Rosa Luxemburg – just därför att hon avlägsnar sig från kunskapen om den verkliga strukturen av

de krafter som står mot varandra – i farlig närhet av överspända och utopistiska förhoppningar. De just citerade parollerna hamnade sedan i utopism, ett öde som Rosa Luxemburgs tyvärr så korta praktiska verksamhet inom revolutionen räddat henne från.

Den dialektiska motsättningen inom den socialdemokratiska rörelsen – säger Rosa Luxemburg i sin artikel mot Lenin – består just i det faktum, ”att folkmassorna själva och mot alla härskande klasser här för första gången i historien genomdriver sin vilja, men är tvungna att rikta den mot en punkt bortom det nuvarande samhället, bortom sig själva. Men denna vilja kan massorna å andra sidan endast utveckla i den vardagliga kampen mot den bestående ordningen, dvs endast *inom dess ram*. Föreningen av den stora folkmassan och ett mål som går utöver hela den bestående ordningen, av den alldagliga kampen och den revolutionära omvälvningen – detta är *den dialektiska motsättningen* inom den socialdemokratiska rörelsen.”¹⁴ Denna dialektiska motsättning mildras emellertid inte alls under den proletära diktaturens epok: endast dess delar, den samtida ramen för handlingen och denna ”punkt bortom” förändras till sitt innehåll. Och just problemet med frihet och demokrati – som under kampen inom det borgerliga samhällets ram tycktes vara ett enkelt problem, eftersom varje fotsbredd vunnen och fri mark var ett område som *erövrats från bourgeoisien* – skärps nu *dialektiskt*. Inte heller den faktiska erövringen av ”friheter” under bourgeoisien löper i rät linje, även om proletariatets taktiska målsättning naturligtvis var rätlinjig och stigande. Nu måste även denna inställning ändras. Beträffande den kapitalistiska demokratin säger Lenin ”men utvecklingen leder inte utan vidare, direkt och utan hinder till en allt större demokratisering”.¹⁵ Den kan inte göra det, eftersom revolutionsperiodens sociala väsen just består i, att klassfördelningen till följd av den ekonomiska krisen ständigt, abrupt och våldsamt ändrar sig, såväl under den kapitalistiska upplösningsprocessen som inom det proletära samhälle, vilket strävar att ta form. Därför är också *en ständig omgruppering av de revolutionära krafterna en livsfråga för revolutionen*. Med visshet om att världsekonomin totala situation för eller senare måste driva proletariatet till en revolution i världsmåttstock, som ensam kommer att vara i stånd att verkligen genomföra ekonomiska åtgärder i socialistisk anda, gäller det därför att *under alla omständigheter och med alla medel behålla statsmakten i proletariatets händer*, om revolutionen ska kunna utvecklas vidare. För att kunna göra detta får det segerrika proletariatet varken ekonomiskt eller ideologiskt i förväg dogmatiskt fixera sin politik. På samma sätt som det måste manövrera fritt i sin ekonomiska politik (socialisering, koncessioner, osv) alltefter klassernas omfördelning, allt efter möjligheten och nödvändigheten av att vinna vissa skikt av de arbetande för diktaturen eller åtminstone göra dem neutrala till den, så kan proletariatet lika lite fixera en viss linje i problemkomplexet kring friheten. ”Frihetens” art och grad kommer under diktaturens period att bero på klasskampens stadium, på fiendens makt, på intensiteten av hotet mot diktaturen, på de krav som ställs av skikt som ska vinnas för revolutionen, på mognaden hos de skikt som är allierade med proletariatet och påverkade av detta, osv. Friheten kan inte i sig utgöra ett värde (lika lite som t ex socialiseringen). *Det är friheten som ska tjäna proletariatets herravälde och inte detta som ska tjäna friheten*. Endast ett revolutionärt parti som det bolsjevikiska är i stånd att utföra dessa ofta mycket plötsliga frontförändringar, endast ett sådant parti har tillräcklig smidighet, manövreringsförmåga och självständighet i bedömningen av de krafter som i realiteten verkar, för att via Brest-Litovsk, krigskommunismen och det mest våldsamma inbördeskrig gå vidare till den Nya Ekonomiska Politiken och därifrån (vid en ny förändring av maktläget) till andra grupperingar av krafterna – och samtidigt alltid bevara det väsentliga orubbat, nämligen proletariatets herravälde. Men bland dessa flyende fenomen har en pol förblivit fix, och det är den ståndpunkt som intagits av de andra ”strömningarna inom

¹⁴ Ibid., 534.

¹⁵ *Staat und Revolution*, 79. Svenska: [Stat och revolution](#) (el *Staten och revolutionen*)

arbetarrörelsen”. Här löper en rät linje från Kornilov till Kronstadt.* Deras ”kritik” är alltså inte en proletariats självkritik – vars möjlighet även under diktaturen måste garanteras institutionellt – utan en upplösningstendens i bourgeoisins tjänst. Engels ord till Bebel kan man med rätta tillämpa på denna sorts kritik: ”Så länge proletariatet ännu *behöver* staten, behöver man den inte i frihetens intresse utan för att hålla sin fiende nere.”¹⁶ Och att Rosa Luxemburg under loppet av den tyska revolutionen ändrat sina här analyserade uppfattningar, beror säkert på att de få månader, som hon förunnades att med den största intensitet uppleva och leda den aktuella revolutionen, övertygat henne om det felaktiga i hennes tidigare uppfattning av revolutionen, i första hand om det felaktiga i hennes uppfattning av opportunistens roll, om arten av den kamp som måste föras mot denna och därmed också om det revolutionära partiets egen struktur och funktion.

Januari 1922

* *Kronstadt* - kronstadsmatroserna gjorde 1921 myteri för att manifestera sitt krav på fria val till sovjeterna.

¹⁶ *Ibid.*, 57.